

ชื่อโครงการ : การขยายผลการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านการจัดการความรู้
อย่างมีส่วนร่วม

ชื่อผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน¹
ดร.สวิตญาสุภออดมฤกษ์ ตรีรัตน์²
นายถวิล บุญมาธา³
นายณัฐพรต คนตรง⁴

ระยะเวลาทำการวิจัย: 15 กรกฎาคม 2557 ถึง 14 กรกฎาคม 2558

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อทบทวนและพัฒนาศักยภาพกลุ่มการท่องเที่ยวเดิม ตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ ด้านการกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่นสังคมและคุณภาพชีวิต 2) เพื่อรวบรวมฐานความรู้ กระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 3 ประเด็นหลัก 3) เพื่อศึกษาบริบท ชุมชนให้ทราบศักยภาพการเป็นชุมชนจัดการท่องเที่ยวแห่งใหม่ และ 4) เพื่อขยายผลการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอภักดีชุมพล

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นกลุ่มเป้าหมายการขยายผล การคัดเลือก พื้นที่เป้าหมายการขยายผลและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงใน 3 ตำบลของอำเภอภักดีชุมพล จังหวัด เชียงใหม่ คือ ตำบลบ้านจันทร์ ขยายผลในหมู่บ้านบ้านเด่นและบ้านหนองเจ็ดหน่วย ตำบลแจ่มหลวง ขยายผลในหมู่บ้านบ้านห้วยบะบ้า และตำบลแม่แดด ขยายผลในหมู่บ้านบ้านห้วยปู โดยวิธีการ การจัดการความรู้ของพี่เลี้ยงชุมชนจากกลุ่มท่องเที่ยวเดิมทั้ง 4 กลุ่ม จำนวน 5 คน ด้วยเครื่องมือเพื่อ พัฒนาศักยภาพกลุ่มท่องเที่ยวใหม่ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพชุมชน การจัดทำ ฐานข้อมูลทรัพยากรชุมชน และการพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เครื่องมือนี้ได้จากการ ถอดบทเรียนจากคณะผู้วิจัยที่ดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนเดิม และจากแกนนำ กลุ่มท่องเที่ยวเดิม พบว่า ตำบลบ้านจันทร์ เป็นเส้นทางตามรอยเสด็จพระราชดำเนินของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เริ่มจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ บ้านเด่น ไปโรงเรียนสหมิตรวิทยา บ้านหนองเจ็ดหน่วย มีแกนนำจัดการท่องเที่ยวจากเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนอำเภอภักดีชุมพล และจากโรงเรียนสหมิตรวิทยาคือผู้อำนวยการ อาจารย์ และยุวชนนำ เที่ยว ส่วนบ้านห้วยบะบ้าและบ้านห้วยปู เป็นเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมชาติพันธุ์ปกากะญอ และฐานอาชีพ โดยบ้านห้วยบะบ้าและบ้านห้วยปู มีคณะกรรมการ กลุ่ม จำนวน 6 คนเท่ากัน ส่วนผู้ให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ บ้านห้วยบะบ้า จำนวน 6 คน และบ้าน

^{1,3} คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่

² คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้

⁴ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ห้วยปู จำนวน 4 คน คณะผู้วิจัยจัดให้มีการทดสอบเส้นทางและโปรแกรมท่องเที่ยวโดยนักท่องเที่ยวอาสาสมัครจำนวน 7 คน ผลการประเมินเส้นทางและกิจกรรมทั้ง 3 เส้นทาง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีทุกรายการ คือ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยวที่มีไว้บริการ และบ้านพักซึ่งประเมินเฉพาะบ้านห้วยชะบัวและบ้านห้วยปู

หลังเสร็จกระบวนการจัดการความรู้มี 1) สรุปผลการจัดการความรู้จากพี่เลี้ยงชุมชน พบว่าเห็นด้วยกับกระบวนการที่ใช้พี่เลี้ยงชุมชน เครื่องมือและกิจกรรม เพราะได้กลุ่มคน ฐานข้อมูล และเส้นทางท่องเที่ยวตามเป้าหมาย และ 2) ประเมินผลเพื่อวัดระดับความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 3 ประเด็นหลัก แกนนำกลุ่มท่องเที่ยวใหม่ 2 ชุมชนคือ บ้านห้วยชะบัวและบ้านห้วยปู ส่วนบ้านเด่นและบ้านหนองเจ็ดหน่วยเป็นแกนนำที่เคยผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพกับคณะผู้วิจัยแล้วจึงไม่เก็บข้อมูลในขั้นตอนนี้ โดยใช้แบบสอบถามชุดเดียวกันเก็บรวบรวมข้อมูลจากแกนนำเป็นรายบุคคลก่อนและหลังกระบวนการพัฒนา แล้วนำแบบสอบถามทั้งชุดก่อนและหลังการพัฒนาของแกนนำจากบ้านห้วยชะบัว 6 คน และบ้านห้วยปู 8 คน ทั้งหมดจำนวน 14 คน มาวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยทั้งภาพรวม 2 ชุมชนและรายชุมชน ค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจของแกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ประเด็นหลัก ก่อนการพัฒนาไม่เท่ากับหลังการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

กลุ่มสองเป็นกลุ่มเป้าหมายในชุมชนท่องเที่ยวเดิม เริ่มจากทั้ง 4 กลุ่มทำการประเมินตนเองตามแบบมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านที่ 1 การจัดการอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภาพรวมทั้ง 4 กลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านภาพรวมสัดส่วนการปฏิบัติตามมาตรฐานด้านที่ 1 ก่อนการพัฒนาทั้ง 6 ประเด็น ภาพรวมทั้ง 4 กลุ่มมีการปฏิบัติแล้ว โดยประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวและชุมชน และประเด็นที่ 6 การตลาดและประชาสัมพันธ์ อย่างไรก็ตามทุกกลุ่มมีการปฏิบัติแล้วร้อยละ 100.00 และด้านที่ 2 การกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่นสังคมและคุณภาพชีวิตก่อนการพัฒนา ก่อนการพัฒนาภาพรวมทั้ง 4 กลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี ด้านภาพรวมสัดส่วนการปฏิบัติตามมาตรฐานด้านที่ 2 ก่อนการพัฒนาทั้ง 3 ประเด็น ภาพรวมทั้ง 4 กลุ่มมีการปฏิบัติแล้ว แต่ไม่มีประเด็นใดที่ทุกกลุ่มมีการปฏิบัติแล้วร้อยละ 100.00 โดยในการประเมินนี้มีหลักฐานทั้งที่เป็นการปฏิบัติและหลักฐานอ้างอิง กำหนดเกณฑ์การประเมินเป็น 3 ระดับ จากนั้นมีกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้วยกิจกรรม 2 ลักษณะ คือ กระบวนการร่วมที่ใช้ในการศึกษาและพัฒนาศักยภาพกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน กิจกรรมได้แก่ การศึกษาดูงาน การอบรมด้านการบริหารจัดการกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มท่องเที่ยวในอำเภอภักดีพัฒนา และคณะผู้วิจัยประสานให้มีการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว และกระบวนการที่ใช้ในการศึกษาและพัฒนาศักยภาพกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนแยกเป็นรายกลุ่ม กิจกรรมได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มท่องเที่ยวในอำเภอภักดีพัฒนา และการประชุมเพื่อทบทวนการทำงานเลือกตั้งคณะกรรมการใหม่ให้บางกลุ่ม การเลือกผู้ประสานงานของกลุ่ม การกำหนดปฏิทินช่วงเวลาและจำนวนรับนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการพัฒนาแล้วทำการประเมินตนเองตามแบบมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านที่ 1 การจัดการอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภาพรวมทั้ง 4 กลุ่มมีการปฏิบัติพัฒนาขึ้นอยู่ในระดับดี ด้านภาพรวมสัดส่วนการปฏิบัติตามมาตรฐานด้านที่ 1 ก่อนการพัฒนาทั้ง 6

ประเด็น ภาพรวมทั้ง 4 กลุ่มมีการปฏิบัติแล้ว โดยประเด็นที่ 2 และประเด็นที่ 6 ทุกกลุ่มมีการปฏิบัติเท่าเดิม ส่วนประเด็นที่ 1, 3, 4 และ 5 มีผลการปฏิบัติเพิ่มขึ้นจากเดิม และด้านที่ 2 การกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่นสังคมและคุณภาพชีวิตก่อนการพัฒนา ภาพรวมทั้ง 4 กลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี ด้านภาพรวมสัดส่วนการปฏิบัติตามมาตรฐานด้านที่ 2 ก่อนการพัฒนาทั้ง 3 ประเด็น ภาพรวมทั้ง 4 กลุ่มมีการปฏิบัติแล้วโดยประเด็นที่ 1 ทุกกลุ่มมีการปฏิบัติเท่าเดิม ส่วนประเด็นที่ 2 และ 3 มีผลการปฏิบัติเพิ่มขึ้นจากเดิม ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คณะผู้วิจัยและกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวสามารถรวบรวมหลักฐานเพื่อการประเมินตนเองมีหลักฐานทั้งที่เป็นการปฏิบัติและหลักฐานอ้างอิงที่ทำให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละกลุ่ม

ข้อเสนอแนะที่ได้จากกระบวนการวิจัย คือ แกนนำกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งกลุ่มเดิมและกลุ่มใหม่ ควรออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นให้กลุ่มคนหลากหลายในชุมชน เช่น ผู้สูงอายุ เยาวชน หรือคนพิการ เป็นต้น มีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว การกระจายรายได้ไปสู่คนในชุมชนอย่างทั่วถึงโดยเน้นความเป็นธรรมและโปร่งใส เพื่อขยายผลจำนวนคนในชุมชนให้เห็นผลประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มขึ้น รวมถึงการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นกองทุนกลุ่มท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : การพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน, การจัดการความรู้อย่างมีส่วนร่วม, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, การขยายผลผ่านการจัดการความรู้

Project Name : An Extension of Community-Based Tourism Potential Development
through Participatory Knowledge Management

Researchers : Asst. Prof. Duangporn Onwan¹
Mrs. Savichaya Supa-udomlerk Trirat , Ph.D.²
Mr. Tawin Bunmata³
Mr. Nattaprot Kontrong⁴

Research Period : 15 July, 2014 - 14 July, 2015

Abstract

The objectives of this research are: 1) to review and develop potential of the existing tourism groups based on community-based tourism standard, not only in the areas of community-based tourism sustainable management, benefits sharing with community and society, but also the quality of life; 2) to gather all the knowledge bases regarding community-based tourism potential development process in 3 major areas; 3) to study the community context on its potential of being a new tourism management community and 4) to extend the community-based tourism potential development in Galyani Vadhana District.

Two target groups were included in this study. First, in the extension target groups, the extension target areas and some specific sample groups were selected from the 3 sub-districts of Galyani Vadhana District, Chiang Mai Province, namely Ban Chan Sub-District, where an extension was conducted in Ban Den and Ban Nong Chet Nuai Villages; Jam Luang Sub-District, in Ban Huay Baba Village; and Mae Daet Sub-District, in Ban Huay Poo Village respectively. The process was carried out by applying knowledge management on the 5 community mentors, from the 4 existing tourism groups, using tools to enhance capacity of the new tourism groups in 3 major areas, i.e. community potential development, community resources database management and creative tour programs development. These tools were obtained from the lesson-learned visualizing activity of the research team who had arranged

^{1,3}Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology
Lanna, Chiang Mai.

²Faculty of Tourism Development, Mae Jo University, Chiang Mai.

⁴King Mongkut's University of Technology Thonburi

various kinds of activity for the existing community-based tourism groups and mainstays. Regarding this, it was found that in Ban Chan Sub-District, there was a path where King Bhumibol Adulyadej's footsteps had been printed in the past, starting from Wat Chan Royal Project, heading to Ban Den and Sahamit Witthaya School respectively. For Ban Nong Chet Nuai, the tourism management mainstays would be available from both the Galyani Vadhana District Community-Based Tourism Network and the Sahamit Witthaya School. The director, teachers and youth tour guides were included in this place. As for Ban Huay Baba and Ban Huay Poo, there were hiking and nature trails, where the Paga Kyaw-ethnic people's ways of life, cultures and occupation base could be learned. The group committees of both Ban Huay Baba and Ban Huay Poo Villages consisted of 6 members equally, with 6 home stay service providers in Ban Huay Baba and 4 in Ban Huay Poo. Regarding this, the research team had arranged for the trial tour routes and programs to be tried out by 7 volunteer tourists. An evaluation of these 3 tour routes and activities showed that their satisfaction levels were rated as "good" in all areas, esp. in the fields of tourist guide's performances, tour programs arrangement and accommodation which was only conducted in Ban Huay Baba and Ban Huay Poo Villages.

After the knowledge management process had been carried out, 1) a conclusion on community mentors' knowledge management showed favorable results on the use of community mentors, tools and activities since the group of people, database and tour routes could be fulfilled as targeted; and 2) an assessment of knowledge and understanding was made, before and after community-based tourism potential development process, in 3 major areas, on the mainstays of 2 new tourism communities, i.e. Ban Huay Baba and Ban Huay Poo. The mainstays of Ban Den and Ban Nong Chet Nuai, on the other hand, had gone through potential development process with the research team previously. Therefore, related info. was not required from them at this stage. The same set of questionnaire had been used to collect data from each individual mainstay, both pre- and post-potential development process. These questionnaires that were responded by the 6 mainstays of Ban Huay Baba and 8 from Ban Huay Poo, totally 14, would then be analyzed. The difference testing on means of both the whole 2 communities and an individual community explicitly showed that means of the community-based tourism group mainstays' pre-development knowledge and understanding in the 3 major areas were not equal to those acquired post-development, with statistical significance level of 0.05.

Second, the target groups in the existing tourism communities. This was started by having the 4 groups perform self-assessment based on community-based tourism standard, in the 1st area of the community-based tourism sustainable management. The overall performances of the 4 groups were of medium level. Proportionately, the overall performances based on the standard of the 1st area, prior to all the 6 subjects development, had been conducted by all the 4 groups. With reference to this, the 2nd issue: Participation of Tourism Group and Community Members, and the 6th issue: Responsible Marketing and Public Relations; had been 100% performed by all the groups. As for the 2nd area of benefits sharing with community and society and pre-development quality of life, overall performances of the 4 groups were in good level. Proportionately, the overall performances, based on the 2nd area standard, prior to the 3 issues development, had been carried out by all the 4 groups. But there was no issue that had been 100% performed by all the groups. This assessment contained not only practical evidences, but also references, with assessment criteria determined in 3 levels. After then, the potential development process would be carried out through 2 types of activity, i.e. activities in the combined process used for studying and developing community-based tourism potential. For example, study tours, group management training, knowledge exchange with the tourist groups in Galyani Vadhana District and the tour programs specially arranged for the tourists with coordination of the research team.

Another type of activity was the process used for studying and developing individual community-based tourism group, which included knowledge exchange among the tourist groups in Galyani Vadhana District, meetings held for the purposes of performances review and new committee members election, group coordinators nomination as well as determination of appropriate calendar dates and amount of tourists carrying capacity.

Upon completion of the development process, self-assessment was then conducted based on community-based tourism standard, in the 1st area of community-based tourism sustainable management. The overall performances of the 4 groups showed good level of improvement. Proportionately, the overall performances based on the 1st area standard, prior to all the 6 issues development, had been conducted by all the 4 groups, with the 2nd and 6th issues bearing the same levels of performances. However, for the 1st, 3rd, 4th and 5th issues, performances had been improved. Regarding the 2nd area of benefits sharing with community and society and the pre-development quality of life, the overall performances of the 4 groups were in good level. Proportionately, the overall performances based on the standard of the 2nd area, prior to the 3 issues

development, had been carried out by all the 4 groups. With reference to this, for the 1st issue, same level of performance had been carried out by all the groups. As for the 2nd and 3rd, performances had been improved in the area of community-based tourism potential development process. The research team and tourism group committee could prove all the self-assessment evidences, both practical and references, which explicitly showed an improvement of community-based tourism management potential.

The suggestions that can be drawn from the research process are that the community-based tourism mainstays, both of the existing and the new groups, should have the tour activities designed in a way that a variety of community people could be encouraged to participate, for example, the elderly, the youths or the handicapped, etc. Moreover, the tour-generated income should also be distributed to all the people in the community thoroughly, fairly and transparently. This is for an extension to the larger amount of community people, in order to make them realize the advantages and benefits of the community-based tourism management as well as to reserve some of the tour-generated income as a tourism group fund for the support of community's public benefit activities in the long run.

Key Words : *Community-Based Tourism Potential Development, Participatory Knowledge Management, Community-Based Tourism, An Extension through Knowledge Management*